

Meze a možnosti religionistického využití stipendijního programu Darmasiswa indonéské vlády

Jan Polívka, FF MU, Ústav religionistiky

V období září 2008 až února 2009 jsem pobýval na indonéském ostrově Bali, kde jsem se v Institutu Seni-Indonesia (dále jen ISI) ve městě Denpasar věnoval studiu balijského tance a sběru materiálů pro moji plánovanou bakalářskou práci. Ke studiu v tak exotické destinaci jsem se dostal trochu náhodně. Po roce a půl studia v Brně jsem se cítil studiem lehce vyčerpán a hledal jsem nějakou změnu. Již od začátku svého studia jsem se zajímal spíše o východní náboženské systémy a chtěl se podívat do Indie. Vyjet jako student bakalářského stupně na stáž do Indie je ale prakticky nemožné, a proto jsem uvítal, když se na stránkách Centra zahraničních studií Masarykovy univerzity objevil inzerát na studium v Indonésii. Český překlad slova Indonésie je „ostrovní Indie“, takže jsem si řekl, proč to nezkusit. Po náhodném setkání s Kryštofem Trávníčkem jsem ještě změnil původně zamýšlený obor a místo studia a vrhnul jsem se do nekonečného byrokratického procesu, na jehož konci jsem stanul 4. září, kdy se letadlo společnosti Lufthansa s mojí osobou na palubě dotklo přistávací dráhy letiště v Jakartě. Byrokratický proces byl, jak už je v asijských zemích zvykem, opravdu vyčerpávající, a o přijetí do programu jsem se dozvěděl až koncem června, kdy jsem celou věc považoval za ztracenou. Nastal tedy kolotoč vyřizování očkování, pojištění a shánění peněz na pokrytí zbylých výdajů spojených s pobytem v zahraničí. Nakonec se mi dostalo podpory ze strany Masarykovy univerzity, která mi prostřednictvím programu Freemover přispěla na letenku, ovšem po nešťastných krocích některých studentů MU, kteří se také rozhodli využít programu Darmasiswa, mi toto stipendium bylo zkráceno asi na třetinu.

Přestože indonéský školní systém je poněkud odlišný od toho, co máme v Evropě, vysokoškolský systém je stejný. Zachoval se v podobě, ve které ho zavedla holandská koloniální správa. Mají-li rodiče dostatek peněz a nervů a nebo se chtějí dítěte „zbavit“, pošlou jej studovat na univerzitu. Obdoba našeho bakalářského stupně je *Sarjana*, podle nadanosti a vůle studenta trvá její dovršení obvykle 4–5 let. Dalším stupněm je *Master*, který trvá další 2–3 roky. Posledním stupněm je doktorské studium, které trvá taktéž 2–3 roky. V současnosti existuje v celé Indonésii 51 vysokých škol. Největší a nejvýznamnější z nich jsou *Universiti of Indonesia* v Jakartě (zal. 1950)¹, *Pajajaran State University* v Bandungu (zal. 1957) a *Gajah Mada University* (zal. 1949) v Yogyakarta. Patrný je postupný velký nárůst počtu studentů. Zatímco koncem osmdesátých let navštěvovalo indonéské vysoké školy 1,2 milionu studentů, v roce 1996 to bylo již 2,3 milionu.

¹ Dle hodnocení vysokých škol *THES World University Rankings* byla v roce 2008 *University of Indonesia* 287. nejlepší školou na světě. *Gajah Mada University* obsadila 316. místo. Nejlepší z českých vysokých škol, *Karlova univerzita* obsadila 261. místo a *Masarykova univerzita* se nevěšla ani do první pětistovky.

V současnosti lze v Indonésii studovat všechny obory, které známe z Evropy. V rámci programu Darmasiswa lze ovšem studovat pouze některé. Indonéská vláda vytvořila tento program, aby rozšířila kulturní povědomí o Indonésii mezi spřátelenými národy. Tomu odpovídá výběr oborů, které je v rámci tohoto programu možné studovat. V drtivé většině se jedná o indonéštinu, dále jsou zde zastoupeny umělecké obory jako tradiční tanec, tradiční hudba, stínové loutkové divadlo, tradiční malířství a v posledních letech se objevuje i studium tradiční kultury. Studium mnohdy slouží spíše k vlastnímu terénnímu výzkumu, jako tomu bylo i v mém případě. Kromě programu Darmasiswa je možno se do Indonésie studijně dostat i jinak, např. Stavební fakulta ČVUT má partnerské styky s Technickou univerzitou v Bandungu a každý rok zde můžete potkat nějakého českého stavaře.

A jak tedy vypadal samotný můj pobyt? Po příletu do Jakarty následovalo hned několik šoků. Bezprostředně po výstupu z letadla to byla vlhkost a teplota vzduchu (při mém odletu bylo v Praze pouhých 16°C a poté jsem byl nějakých 14 hodin v příjemně klimatizovaných prostorách) a druhým byl šok z Jakartského letiště, které vypadalo asi jako brněnské autobusové nádraží a po letištích v Praze, Frankfurtu, Mnichově a Singapuru to byla opravdová změna. Na letišti na nás už ale čekali organizátoři orientačního týdne a po chvíli čekání („chvíli“ na Indonéský způsob, tedy cca 3 hodiny) jsme se autobusem (našlapání jako sardinky) přesunuli do parku *Mini Indonesia*, kde jsme byli ubytováni. Říci, že jsem čekal od ubytování víc, je slabé slovo. Měl jsem sice podrobné zprávy o tom, jak vypadá ubytování v Indonésii, přesto jsem si myslel, že se Indonésané budou snažit udělat co nejlepší první dojem. Nicméně moje očekávání se nevyplnila. I když pořád jsem na tom se svým klimatizovaným dvanáctilůžkovým pokojem obsazeným mnou, Slovákem, Němcem, Ukrajinci a Američany byl lépe, než můj další slovenský kolega, který bydlel na neklimatizovaném pokoji s dvanácti palandami ve složení Východní Timor, Vietnam, Kambodža, Papua – Nová Guinea, Mongolsko a Pákistán. Orientační program kromě prezentace ministra školství a hraní indonéských dětských her nic moc neukázal a s orientací v novém prostředí nám moc nepomohl. Světlymi body programu byla jen návštěva 3D kina IMAX s filmem o krásách Indonésie a nějaké „extra money“, které dostal každý účastník programu. (Ale například letenku na Bali jsme si museli zařídit sami.) Proto jsme druhý den k večeru vyrazili do centra Jakarty. Po ospalé atmosféře navštíveného parku byl opravdovým osvěžením ruch městských ulic. Po nákupu letenek do konečné destinace (v mém případě na Bali) jsme si v jedné z blízkých cestovatelských hospod dali první indonéské pivo, které nebylo tak špatné, jak jsem se obával.

Po příletu na Bali jsem kontaktoval školu, která mi našla moje první ubytování hned za zdí školy. V Indonésii ve většině případů neexistují koleje a studenti bydlí v *kostech*, což by se dalo přirovnat k soukromému penzionátu. *Kosty* jsou striktně rozděleny na chlapecké a dívčí. Na Bali toto neplatí, a tak jsme já a Španěl Daniel vesele bydleli v *kostu* víc než z půlky obydleném místními pohlednými děvčaty. To nám velice ulehčilo naše první týdny pobytu. Hned po velkolepém přivítání samotným rektorem ISI vypukla totiž na škole studentská stávka a nevyučovalo se. Po skončení stávky jsme měli *Idul Fitri* (největší indonéský muslimský svátek – konec ramadánu), a přestože většina Baličů jsou hinduisti, berou tento státní svátek (nebo spíš týdenní prázdniny) jako vítanou příležitost k odpočinku. Naštěstí

studenti svoji stávku po *Idul Fitri* neobnovili a my jsme se mohli konečně začít vzdělávat. Oproti slibům, že budu tanec studovat teoreticky, jsem ve svém rozvrhu objevil hned třikrát po dvou hodinách praktické výuky tance. Co víc, snažili se mě ještě umístit do třídy k holkám a teprve až po mém hlasitém nesouhlasu mi byl přidělen soukromý učitel. Mezitím jsme si s Danielem opatřili učebnice indonéštiny a trávili jsme čas učením našich prvních indonéských slovíček. Přes naše snahy se mi povedlo při druhé návštěvě *warungu* (indonéské označení pro cokoliv od bufetu k restauraci) objednat rýži s nudlemi. Poté, co jsme si pořídili motorku, jsme navíc začali objevovat i vzdálenější krásy ostrova než ty v naší ulici (na Bali de facto neexistuje hromadná doprava a člověk bez vlastní motorky je zde ztracen). Po pořízení motorky jsme došli k dalšímu zajímavému objevu, mapa, ať už vypadá sebelíp, je vždy jen orientační a celkový systém dopravy je tak chaotický, že nejednou jsme kroužili hodinu po městě, než se nám povedlo zabočit do naší ulice. Po prvním měsíci jsem se přestěhoval do československé kolonie, která vznikla v jednom z *kostů* taktéž blízko školy a která se zde drží již čtvrtou generaci studentů. Bali je malý ostrov (z jihu na sever 112 km, z východu na západ 153 km), ale přesto je tady pořád co dělat. Hodně času mi vedle studia zabralo vyhledávání knih v univerzitní knihovně, kde jsou knihy řazeny opravdu velice volně a často se stane, že se kniha vrátí prostě tam, kde je místo. Počítačová databáze knih, tak jak jsme zvyklí, neexistuje a půlka lístkového katalogu je ztracená, takže hledání knih je opravdovým dobrodružstvím. O to větší radost člověku dokáže udělat nález něčeho, co vůbec nečekal. Dalším bodem mého pobytu byly návštěvy všech možných chrámů, ať již těch turisticky proslavených nebo těch nejméně zapadlých. Vzhledem k přátelství s místními tanečnicemi jsem navštívil mnoho představení balijských tanců ať už v chrámech, nebo při jiných příležitostech. Na Bali náboženství prostupuje všemi oblastmi a fázemi lidského života a člověk je neustále svědkem náboženských projevů. Obětiny doslova na každém kroku, chrám skoro v každé ulici a každý den ve městě nějaká ta *upačara* (náboženská slavnost). Kromě setkání s mnoha „oficiálními“ náboženskými praktikami jsem pobyl též u šamana v horské chatě a byl přítomen rituálům černé magie. Mimo ostrov Bali jsem se za půlroční pobyt v Indonésii podíval jen jednou, a to když jsem jel na Borobudur. Primárním účelem kupodivu nebyla návštěva největšího buddhistického chrámu, ale motorkářský sraz *Java Scooter Rendez-vous 2008*. Vzdálenost osmiset kilometrů mezi Bali a Borobudurem jsem absolvoval na třicet let starém italském skútru Vespa společně s ostatními členy *Scooter Brotherhood Indonesia –Bali Chapter*, jehož jsem byl členem. Atmosféra cesty, která trvala tři dny tam a dva a půl nazpět asociovala atmosféru poutních cest, jak je známe např. z Povědek Canterbury. Je pravda, že když jsem se na místě srazu někomu zmínil, že jsem přijel na motorce z takové dálky, nechtělo se jim věřit vlastním ušim.

Po vánočních prázdninách a zkuškovém období místních přišla velká chvíle pro nás, zahraniční studenty. Většinu předmětů jsme měli za docházku, ale hlavní předmět, tanec, byl ukončen veřejným představením. Toto představení dokonce přenášela Bali TV a druhý den byly články snad ve všech balijských novinách. Tímto dnem taky skončil můj balijský pobyt. Dva dny na to jsem byl již v letadle směr Evropa. Věděl jsem, že na „ostrov bohů“ nikdy nezapomenu a že se tam budu muset vrátit...